

Translyčiams žmonėms kylančios problemos

Draudžiama bet kokia diskriminacija, ypač dėl asmens lyties ... ar seksualinės orientacijos.
ES pagrindinių teisių chartija (21 straipsnis)

Oficiali gimimo lytis (vyriškoji ar moteriškoji) pagrįsta mūsų fizinėmis savybėmis. Tačiau ji gali nesutapti su lyties tapatybe – tai yra su tuo, kaip asmuo jaučiasi ir ką galvoja apie savo lytį. Translytis žmogus – tai asmuo, kurio lyties tapatybė skiriasi nuo gimimo lyties ir (arba) kuris reiškia savo lyties tapatybę kitokiais būdais nei gimimo lyčiai būdingi būdai.

Translytis žmogus gali reikšti savo lyties tapatybę įvairiais būdais. Norint kad fiziniai pokyčiai būtų ilgalaikiai, gali būti pasirinkta operacija ir gydymas hormonais. Tam gali prireikti kelerių metų ir tai ne visada susiję su visišku lyties pakeitimu. Lyties tapatybė taip pat gali būti reiškiamas pasitelkiant aprangą ir kosmetiką (vadinamasis „persirengimas kitos lyties drabužiais“ arba „transvestizmas“).

Reikėtų pažymėti, kad translyčiai žmonės susiduria su transfobija ir diskriminavimu dėl lyties tapatybės ir nebūtinai dėl savo seksualinės orientacijos. Translyčiai žmonės gali būti heteroseksualai, homoseksualai ar biseksualai.

Apsauga nuo diskriminavimo

Translyčiai žmonės dažnai patiria didesnę diskriminaciją negu lesbietės, gėjai ir biseksualai, visų pirma užimtumo srityje. Lyties tapatybės darbo vietoje neslepiantiems translyčiams žmonėms gresia didesnis pavojus patirti bendradarbių priekabiavimą ir jiems gali tekti pakeisti darbą.

Pagal ES kovos su diskriminavimu teisės aktus diskriminavimas dėl lyties darbo vietoje draudžiamas. Europos Bendrijų Teisingumo Teismas nustatė, kad diskriminuotam translyčiui žmogui gali būti taikomi diskriminaciją dėl lyties draudžiantys teisės aktai, jeigu asmuo visiškai pakeitė lytį arba ją keičia. Tačiau tebėra neaišku, ar šie teisės aktai gali būti taikomi kitiems translyčiams žmonėms (kuriems operacija nebuvo ir nėra atliekama).

Valstybės narės taiko nevienodą požiūrį.

Dvylikoje valstybių narių (Belgijoje, Danijoje, Prancūzijoje, Airijoje, Italijoje, Latvijoje, Nyderlanduose, Austrijoje, Lenkijoje, Slovakijoje, Suomijoje ir Jungtinėje Karalystėje) tai laikoma viena iš diskriminavimo dėl lyties formų. Tačiau translyčiai žmonės paprastai nėra aiškiai saugomi kaip atskira kategorija. Vietoj to nacionaliniuose teismuose paplitusi praktika įtraukti juos į diskriminavimo dėl lyties sąvoką.

Vienuolikoje valstybių narių (Bulgarijoje, Kipre, Čekijoje, Estijoje, Graikijoje, Lietuvoje, Liuksemburge, Maltoje, Portugalijoje, Rumunijoje ir Slovėnijoje) translyčių žmonių diskriminavimas nelaikomas nei diskriminavimu dėl lyties, nei diskriminavimu dėl seksualinės orientacijos. Neaišku, ar translyčiai žmonės apsaugoti nuo diskriminavimo ir ar apskritai jie apsaugoti.

Dviejose valstybėse narėse (Vokietijoje ir Ispanijoje) tai laikoma diskriminavimu dėl seksualinės orientacijos.

Dviejose valstybėse narėse taikomas specialusis diskriminavimo pagrindas. Vengrijoje tai „seksualinė tapatybė“, o Švedijoje – „translytė tapatybė ar išraiška“.

Teisė į lyties pakeitimą ir teisinį pripažinimą

Antrasis translyčiams žmonėms (tiems, kurie pakeičia lytį) svarbus klausimas susijęs su jų teise keisti lytį ir oficialiu to pripažinimu. Europos žmogaus teisių teismas nustatė, kad valdžios institucijos:

- turi leisti asmenims atlikti lyties pakeitimo operaciją;
- turi teisiškai pripažinti pakeistą lytį ir teisę susituokti su priešingos lyties atstovu.

Tačiau tebesama problemų:

- daugelyje valstybių narių operacijai taikomos griežtos sąlygos, tarp jų gali būti reikalavimas dėl konsultacijų ir išankstinio leidimo. Pavyzdžiui, Čekijoje operacijoms turi pritarti penkių narių, įskaitant du gydytojus ir teisininką, komisija;
- keturiose valstybėse narėse (Airijoje, Liuksemburge, Latvijoje ir Maltoje) pakeista lytis ar teisė tuoktis vis dar teisiškai nepripažįstama;
- devyniose valstybėse narėse asmeniui, norinčiam pasikeisti vardą, taikomos griežtos sąlygos, pvz., reikalaujama medicininių įrodymų.
- daugiau kaip 80 % visoje ES apklaustų translyčių žmonių atsisakė suteikti valstybės finansavimą operacijai ir (arba) gydymui hormonais, o daugiau kaip pusė pranešė patys finansavę savo gydymą;
- daugelis sveikatos priežiūros specialistų nenori teikti tokio gydymo arba stokoja tam reikiamų žinių.

TEISĖ Į VIENODĄ APSAUGĄ

ES kovos su diskriminavimu teisės aktuose turėtų būti aiškiai uždraustas diskriminavimas dėl lyties tapatybės. Taip turėtų būti apsaugoti visi asmenys, kurių reiškiamą lyties tapatybę skiriasi nuo gimimo lyties, pvz., persirengėliai kitos lyties drabužiais ar transvestitai, o ne tik tie, kuriems atlikta arba atliekama operacija.

Ši skrajutė parengta remiantis šiomis dviem ataskaitomis: *Homophobia and Discrimination on the grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in the EU Member States - Part 1 Legal Analysis* („Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės ES valstybėse narėse. 1 dalis – teisinė analizė“), ją Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūra (FRA) paskelbė 2008 m. birželio mėn., ir *Homophobia Discrimination on Grounds of Sexual Orientation and Gender Identity in the EU Member States – Part 2 The Social Situation* („Homofobija ir diskriminavimas dėl seksualinės orientacijos ir lyties tapatybės ES valstybėse narėse. 2 dalis – socialinė padėtis“), paskelbta 2009 m. kovo mėn.

Su išsamia ataskaita galima susipažinti interneto svetainėje <http://fra.europa.eu>.

Visus Europos Sąjungos pagrindinių teisių agentūros leidinius galima nemokamai užsisakyti jos interneto svetainėje.

Jei kiltų klausimų dėl šio vertimo, žiūrėkite tekstą anglų kalba, kuris yra dokumento originalas ir oficiali dokumento versija.